

object of comparison, addition to the imagination of features or properties. The components, an object depends on syntactically, were described: various forms of a verb, nouns of verbal origin, adjectives, adverbs, words of state category. The types of objects, differentiated with such peculiarities, were characterized: according to structure (simple and complex); according to means of expression (morphologized and non-morphologized (subjective and infinitive); by the degree the object is covered with action or state (direct and indirect). Depending on the government, two types of indirect objects were classified: prepositional and non-prepositional.

Originality. The originality of this scientific search consists in the identification of classification characteristics of an object, which are based on its correlation with formal-syntactic, semantic-syntactic and communicative matches; in the analysis of the types of objective semantic-syntactic relations, represented by an object; in the explanation of differentiated features of the typology of an object; in the characteristics of object kinds.

Conclusion. The conclusion has been made that a traditional description of secondary sentence parts is based on the morphological nature of a secondary part of a sentence and the component it depends on syntactically, and on the type of syntactic link and meaningful relations between them. му. Traditionally, structural-semantic peculiarities of objects were analyzed, their types were characterized, their classification characteristics, which were grounded on the correlation of traditional secondary sentence parts with their formal-syntactic, semantic-syntactic and communicative matches, were determined. The challenge of our further scientific search is in studying the correlation of formal-syntactic and semantic-syntactic matches of an object in the structure of a sentence.

Keywords: secondary part of a sentence; object; objective semantic-syntactic relations; government; kinds of objects: direct, complex; morphologized, non-morphologized; subjective, infinitive; non-prepositional, prepositional.

Надійшла до редакції 1.09.17

Прийнято до друку 12.10.17

УДК 811.161.2'373.611

ДЕМЕШКО Інна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української мови
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету імені
Володимира Винниченка
e-mail: demeshkoim@gmail.com

МОРФОНОЛОГІЯ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД ВЕРБАТИВІВ ІЗ ЧЛЕНОВАНОЮ ВЕРШИНОЮ НА ГРУПУ ПРИГОЛОСНИХ

У статті визначено особливості структури словотвірних гнізд із вершинними дієсловами на групу приголосних у морфонологічному аспекті. Установлено, що найбільш активно морфонологічно маркований перший ступінь словотворення, а для префіксальних дієслів – другий, на подальших ступенях морфонологічні процеси згасають; морфонологічна маркованість словотвірних гнізд залежить від їхнього словотвірного потенціалу.

З'ясовано, що фінальні елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про можливі морфонологічні операції у віддієслівному похідному. Словотвірна спроможність твірних основ залежить від їхньої семантичної структури (непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні), частиномовної належності твірного, ступеня словотворення. Питомим дієслівним основам (нечленованим і членованим) і дієслівним основам іншомовного походження (членованим) властива асиметрія морфемної будови.

Виявлено, що для всіх девербативів словотвірних гнізд із вершинними дієсловами на групу приголосних першого морфонологічного класу вже на першому ступені словотворення зазнають усічення дієслівної основи, консонантних альтернацій (у словотвірних гніздах із вершинними дієсловами питомими або іншомовного походження різні типи альтернацій), зміни акцентних позицій (переміщення наголосу із суфіксальної морфемі на кореневу або на формант).

Ключові слова: словотвірна морфологія; девербативи; морфологічні трансформації; словотвірне гніздо; контактна зона; морфологічна структура словотвірного гнізда.

Постановка проблеми. Розширення морфологічної проблематики стає наслідком того, що повнота й адекватність морфологічного опису перебуває в залежності від результатів аналізу фонологічного і морфологічного ладу мови, а морфологічний опис набуває аналітичного характеру. Теорія синхронного вивчення словотвірної морфології в лінгвістичній літературі розроблена недостатньо, тому на сучасному етапі розвитку дериватології актуальним залишається створення типології і з'ясування специфіки словотвірних гнізд із вершинними дієсловами, визначення їхніх морфологічних особливостей, детермінантів морфологічних перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному українському мовознавстві в межах словотвірної морфології досліджено основи теорії морфологічного опису (В. О. Горпинич), проблеми аглютинативності в словотворенні, сполучуваності на морфемних швах (Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська), закономірності реалізації морфологічних явищ у системі словотвору (К. Г. Городенська, М. В. Кравченко), морфологічні процеси в системі іменників (Л. І. Комарова, Л. О. Кондакова) і словозміни дієслів української мови (І. В. Козленко), морфологічні модифікації в процесі словозміни та словотворення прикметника (Л. В. Асіїв). На початку ХХІ ст. з'являються праці, присвячені дослідженню морфологічних процесів у словозміні та словотворі староукраїнської мови другої половини ХVІ–ХVІІІ ст. (Н. П. Русаченко), типологічному аналізу морфології неспоріднених мов (старогрецької, латинської, германських мов) (Н. І. Даниліна), дериваційної морфології російських говорів (О. Г. Антипов). Спроби описати морфологію словотвірних гнізд (СГ) знаходимо в працях О. С. Кубрякової, Ю. Г. Панкраца, Н. Є. Ільїної, Т. В. Попової, М. І. Єрмакової, Н. Є. Ананьєвої (при описі слов'янської морфології, зокрема субстантивної словозміни), С. М. Толстої (при описі морфології словозміни та словотворення польської мови), М. Ю. Федурко (при описі морфології відіменникового словотворення української мови), Г. М. Пристай (при описі морфології відприкметникового словотворення української мови) та ін. Водночас, питання словотвірної морфології віддієслівних дериватів в українській мові залишається відкритим. Постає потреба в синтезованому описі й аналізі морфологічної структури віддієслівних СГ. Це зумовлює актуальність дослідження словотвірної морфології девербативів у синхронному аспекті з метою вивчення особливостей морфологічних трансформацій СГ з вершинними дієсловами (нечленованими і членованими, питомими і запозиченими).

Словотвірне гніздо стало предметом дериватологічних студій О. М. Тихонова, О. А. Земської, В. В. Лопатіна, І. С. Улуханова, Є. А. Карпіловської, В. О. Горпинича, В. В. Грещука, О. Д. Микитин, Л. І. Коржик, М. Ю. Федурко, Г. М. Потапової, Г. В. Пристай, Ю. О. Шепеля та ін. Для його структури характерні ієрархічна організованість, упорядкована сукупність усіх похідних одиниць, наявність базового (вершинного) слова як основи для послідовного формування всього словотвірного гнізда. О. М. Тихонов зазначає, що словотвірне гніздо має чітко визначену структуру, і в основі «побудови гнізд лежить принцип ієрархії, принцип послідовного підпорядкування одних одиниць іншим» [1, с. 36]. Підтримуємо думку В. О. Горпинича про те, що «у гнізді одночасно виявляються всі словотвірні зв'язки спільнокоренових слів, тобто визначається словотвірна структура слова, його дериваційні можливості, місце і роль його у словотвірному механізмі мови» [2, с. 137]. До складу словотвірного гнізда входять слова, що мають спільний лексико-семантичний варіант, матеріальним виразником якого є коренева морфема. Словотвірне гніздо – сукупність слів, упорядкованих відношеннями похідності й об'єднаних спільним коренем.

Мета статті – визначити морфологічну структуру словотвірних гнізд із вершинними дієсловами на групу приголосних. З метою реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) визначити морфологічні особливості структури

словотвірних гнізд із вершинними членованими дієсловами на групу приголосних; 2) установити детермінанти морфонологічних перетворень у структурі похідних віддієслівних словотвірних гнізд; 3) з'ясувати специфіку словотвірних гнізд з вершинними дієсловами на групу приголосних.

Матеріалом для дослідження послуговували понад 2 тисячі самостійно укладених віддієслівних словотвірних гнізд із використанням тлумачних, словотвірних, етимологічних словників.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі доцільним і раціональним є опис морфонології словотвірного гнізда. Спроби описати морфонологію СГ знаходимо в працях Ж. Ж. Варбот (при дослідженні проблем праслов'янської морфонології і словотвору) (1984), С. М. Толстої (при описі морфонології словозміни та словотворення польської мови) (1998), М. Ю. Федурко (при з'ясуванні ролі морфонологічного чинника у формуванні відіменникових словотвірних гнізд української мови) (2005), Г. М. Потапової (при описі віддієслівної зони відіменникового словотвірного гнізда в російській мові) (2008), Г. В. Пристай (при встановленні особливостей вияву морфонологічних закономірностей у відприкметникових словотвірних гніздах української мови) (2011) та ін.

Дериваційна морфонологія свідчить про розвиток мотиваційних функцій похідних в ієрархії динамічних рівнів структури вершинного дієслова в СГ і девербатива. Морфонологічні засоби звужують мотиваційно-асоціативні особливості лексеми / неолексеми, уточнюють еталонний статус формальної структури похідного слова будь-якої зони, представлені в морфонологічній моделі. Межі словотвірних гнізд рухомі, адже під впливом лінгвальних і екстралінгвальних чинників гнізда можуть поповнювати нові слова: *апелювач*; *світлописець*, *мандатоносець*, *віршослужіння*, *брудопомазання*, *юрмоутворення*, *шанололюбний*, *духозрушення*, *берегоукріплення*, *металокрадій*, *заставоутримувач*, *кулевловлювач* та ін.) і втрачати деякі значення слова, коли вони переходять до пасивного складу лексики, втрачаючи смислові зв'язки (пор. *дати* і *продати*, *вити* і *розвити*). Серед словотвірних категорій віддієслівних похідних продуктивними є словотвірні категорії: 1) особи: *єврорадник*, *кладач*, *продажник*, *відроджувальник*, *впроваджувач*, *апелювач*, *зцілювач*, *пожертвувач*, *пильнувач*, *кривоохоронець*, *державолюбець*, *віджимай*, *паркувальник*, *перегінник*, *паркун*, *законороб* [4; 5]: Так само категорично проти української квоти в медіа виступають і „**продажники**” трьох найбільших радіохолдингів... (Український тиждень (інтернетверсія), 2013. – №4) [4, с. 126]; 2) опредметненої дії: *європрискорення*, *євросподівання*, *космополітизація*, *всезрівнялівка*, *трубоподіл*, *словотеча*: *Тож випалюймо гнівом до окупанта ... наше коліно падіння перед ворогом, наше людство, розбрат, божевільне булавохапання, булавопобиття своїх соратників* (В. Захарченко). *Було імпортозаміщення, а тепер може народитися новий термін – туристозаміщення* (Канал 24: Весті Кремля, 08.12.15.); 3) конкретних понять: *рубанець*, *валютомір*, *легкопис*: Кодовані **рубанці** (титри до сюжету) [5, с. 75]; 4) абстрактних понять: *затулини*, *почутими*, *спогадування*. Згадуєш телебалаканину напередодні: „У Брюсселі zostалися задоволеними оглядинами”. *Хочеш бути задоволеним ще й **почутинами*** (Є. Дудар); 5) категорія ознаки: *словознавчий*, *братоломний* (для яких характерний черезкроковий словотвір без опори на системні дієслівні основи): *Безперечно, що нас буде цікавити походження мов, чий розвиток можна простежити на підставі наявних фактів про мовні явища, закарбованих у **словознавчих** працях – словниках* (С. Караванський, 2012, с. 2) [4, с. 138]. Для морфонологічної характеристики девербативів-неолексем необхідним є врахування фонологічної бази на морфемному шві, що прогнозують морфонологічні явища в похідних. Новотвори-девербативи роблять можливим творення похідних будь-якої дериваційної структури, збагативши інноваційні ресурси лексичного фонду сучасної української мови. Для віддієслівних інновацій субстантивної та ад'єктивної зон характерні морфонологічні трансформації усичення й палаталізації. Словотвірні гнізда і словотвірні типи нових слів у сучасній українській мові становлять собою ментально марковані

одиниці і відіграють важливу роль у формуванні мовної картини світу українського народу.

У процесі еволюції мови словотвірне гніздо може розпадатися й утворювати кілька самостійних гнізд (переважно з питомими вершинними омонімічними дієсловами), втрачати або набувати нові складники. СГ унаочнює словопороджувальну активність твірного слова, дає можливість сумістити перспективний підхід із ретроспективним, забезпечуючи цим повний опис словотвірних процесів. Тільки сформувавши віддієслівні СГ, можна переходити до їхньої морфонологічної кваліфікації: установлення морфонологічних класів, типів, морфонологічних моделей, які словотворчі компоненти і засоби визначають морфонологічну специфіку словотвірного гнізда.

Морфонологічні характеристики похідного зберігають інформацію про структурно-семантичні перебудови питомих та іншомовних твірних основ і вплив на них інвентаря дериваційних засобів, властивих для відповідного СГ. Морфонологічне моделювання девербативів певного синхронного зрізу досягатиме мети за умови урахування можливих морфонологічних трансформацій похідних, встановлення аломорфів у певній мікросистемі; за таких умов синхронія відбиває динаміку системи – діакронію. Опис морфонології СГ сприяє дослідженню дериваційного потенціалу вершинних дієслів, морфонологічних трансформацій на всіх ступенях словотворення і в межах словотвірних зон, виявленню морфонологічних моделей девербативів субстантивної, вербальної, ад'єктивної та адвербіальної зон, установленню національних специфічних рис парадигмотворення. При творенні девербативів субстантивної та ад'єктивної зон переважають комплексні морфонологічні операції (охоплюють два і більше видів морфонологічних операцій). Структура СГ ієрархічна, із послідовним підпорядкуванням одних одиниць іншим, що виявляється у співвідношенні слів різного ступеня похідності [6, с. 573].

Вершинні дієслова цього морфонологічного різновиду – це питомі та запозичені членовані дієслова (18 СГ; 2 СГ) на зразок *простіти*, *пустіти*, *містіти*, *пестити*, з коренем *-хист-* (*захистити*), *бліскати*, *плéскати*, *плю'скати*, *пукати*, *мстити*, *полоскати*; *коректувати*, *претендувати*. До цього морфонологічного типу словотвірних гнізд належать українські лексеми (315) на зразок *блистіти*, *бóрсати*, *верзті́*, *верта́ти*, *верті́ти*, *горта́ти*, *йóрзати*, *шептати*, запозичені похідні (52) *вербува́ти*, *вібрувати*, (від нім. *werben* «вербувати») (СІС, 210), *гофрува́ти* (< франц. *gaufre* – пресувати складки) (СІС, 305), *еквілібрувати*, *екзальтувати*, *ілюструвати*, *інвестувати*, *інформувати*, *коментувати*, *компостувати*, *фальцювати*, *фіксувати*. Значний науковий інтерес для морфонологічного аналізу становлять словотвірні гнізда з вершинними дієсловами *простіти*, *пустіти*, *містіти*, *захистити*, *полоскати*; *коректувати*, *претендувати*, у яких похідні субстантивної й ад'єктивної зон морфонологічно марковані. Вершинні дієслова належать до різних морфонологічних класів, оскільки для похідних характерні різні морфонологічні явища. Якщо для першого морфонологічного класу (МК-1) характерне усичення, консонантні альтернації, зміна наголосу, то для другого – лише усичення і зміна наголосу. Опис структури МК-1 словотвірних гнізд із вершинними дієсловами на групу приголосних у морфонологічному аспекті дає змогу зауважити, що СГ дієслів зазначеного класу вже на першому ступені словотворення зазнають усичення дієслівної основи, консонантних альтернацій (ст//шч, ск//шч; у СГ з вершинним словом іншомовного походження – д//з', т//ц'), зміни акцентних позицій (переміщення наголосу із суфіксальної морфеми на кореневу або на формант): *прост/ú/ти* – *про́/шч/-ен(ий)*, *про/шч/-éн'н'(а)*, *про/шч/-éн'н'(ий)*; *зміст/ú/ти* – *змі́/шч/-ен(ий)*, *змі/шч/-éн'н'(а)*, *пук/á/ти* – *пу́/шч/-ен'н'(а)*, *за-пуст-ú-ти*¹ (примусити злетіти; працювати) – *запу́/шч/-ен(ий)*¹; *корект/увá/ти* – *корéкц'ú-й(а)*, *претенд/увá/ти* – *претéнз'-ij(а)*. Необхідно зауважити, що похідні від членованих питомих дієслів на групу приголосних мають відмінні типи консонантних приголосних, ніж похідні від членованих дієслів іншомовного походження. Зазначені деривати іншомовного походження слугують ілюстрацією того, що

в межах аналізованих СГ можлива взаємодія із суфіксом-палаталізатором, яку супроводжує альтернація передньоязикових твердих зімкнених проривних *д, т* з м'якими щілинними свистячими *з'* і зімкненими *ц'*. Для похідних зазначеного морфонологічного типу найрегулярніші морфонологічні зміни – усічення дієслівної фіналі, консонантні альтернації й переміщення (зміна) акцентних позицій.

Виділення цих похідних в окремий морфонологічний різновид спонукає сегмент С2, що репрезентує сполука приголосних і реалізація морфонологічної трансформації в похідних субстантивної, ад'єктивної зон. При творенні похідних відбувається усічення дієслівної фіналі, а у фіналах членованих питомих дієслівних коренів можливе поєднання із суфіксами *-én'u'(a)*, *-en(a)* і консонантні альтернації (ст//шч, ск//шч), а в похідних від дієслів іншомовного походження при поєднанні із суфіксом іншомовного походження *-ij(a)* відбуваються консонантні альтернації (д//з', т//ц'), що характерні для девербативів субстантивної зони іншомовного походження.

Зважаючи на традиції, що склалися в українському словотворі, услід за іншими мовознавцями (І. І. Ковалик, К. Г. Городенською, М. В. Кравченко), віддієслівне походження іменників та відіменникове походження деяких дієслів доречно встановлювати за допомогою етимологічного аналізу. Так, дієслово *мастити* відіменникового походження від *масть* „мазь; колір, забарвлення” (зокрема, волосяного покриву у тварин); один із чотирьох розрядів карт у колоді (ЕСУМ, 3, с. 410).

О. Г. Антипов, досліджуючи морфонологію російських говорів, зазначає, що «морфонологічна маркованість дериватів свідчить про розвиток сигніфікативних функцій звукової форми в морфодериваційній структурі похідного слова. Морфонологічні одиниці звужують мотиваційно-асоціативний простір лексеми, уточнюють еталонний та операційний для мовної свідомості статус одиниць формальної структури похідного слова» [7, с. 92]. Словотвірна спроможність твірних основ залежить від їхньої семантичної структури (непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні), частиномовної належності твірного, ступеня словотворення. На всіх ступенях деривації більше суфіксальних утворень, ніж префіксальних. Фактичний матеріал дозволяє твердити, що питомих дієслівних основ (нечленованих і членованих) і дієслівних основ іншомовного походження (членованих) властива асиметрія морфемної будови. В українській мові не існує дієслів з нульовою словотвірною реалізацією [8].

Кожна конкретна морфонологічна трансформація у фонемному вияві основних (кореневих) та афіксальних морфем при їхній взаємодії відбувається за наявності певних умов. Загальновідомо, що морфонологічні явища – це формальні зміни основи мотивувального слова в структурі мотивованого. У творенні девербативів субстантивної та ад'єктивної зон переважають комплексні морфонологічні операції (охоплюють два і більше видів морфонологічних операцій). Таким чином, морфонологічні зміни при словотворенні девербативів субстантивної та ад'єктивної зон відбуваються зазвичай комплексно.

Морфонологічний аналіз девербативів у сучасній українській мові необхідно виконувати, враховуючи морфонологічно релевантні ознаки основних (кореневих) та афіксальних морфем (фонологічну структуру), фонемну характеристику структурних типів дієслівних основ, тип контактної зони (фіналь мотивувальної основи, ініціаль форманта), акцентну потужність, морфонологічну позицію, критерії напрямку мотивації віддієслівних похідних, множинність мотивації, специфіку словотвірного гнізда, особливості словотвірної парадигми (чотири-, три-, дво- та однозонна). Комплексні одиниці (словотвірне гніздо і словотвірна парадигма) дають найповніші відомості про морфонологічну підсистему мови, тому це необхідно враховувати при морфонологічному аналізі похідних. Морфонологічні трансформації інформують про формальні властивості поєднуваних у дериваційному акті морфем, зокрема про особливості контактної зони (фонемну конфігурацію фіналі твірної основи та ініціалі суфікса), про поскладову організацію твірної основи, про тип акцентної позиції слова, акцентні потенції

словотворчих засобів, диференціювати утворення від питомих і від запозичених слів певного граматичного класу. Проведене дослідження дає змогу з'ясувати й прогнозувати морфонологічні операції і встановити трансформації девербативів, передбачити морфонологічну структуру дериватів словотвірних гнізд із вершинним дієсловом із ще не зреалізованим дериваційним потенціалом, ураховуючи специфіку синхронної морфонологічної системи.

Вивчення морфонологічної структури дієслова дає можливість розкрити закономірності організації віддієслівних похідних і встановити умови реалізації морфонологічних процесів у творенні девербативів в українській мові. Морфонологічна репрезентація слугує як стратегічний чинник ототожнення дериваційних похідних, як маркер словотворчих засобів, указуючи на реалізацію словотвірної категоризації. Елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про можливі морфонологічні зміни (усічення, консонантні, вокалічні альтернації, нарощення суфіксальної чи кореневої морфем, модифікації наголосу) у віддієслівному похідному.

Потужність словотвірного гнізда виявляє залежність від генетичних характеристик вершинних дієслів: гнізда з питомими вершинними дієсловами багатше розбудовані на різних словотвірних рівнях (пор., *пукáти* (317), *простіти* (38); *коректува́ти* (21), *претендува́ти* (7)). У морфонологічних трансформаціях убачаємо не лише засіб формальної сумісності морфем, що супроводжують процес словотворення, а й передавання певної інформації, виконання функціональних ролей. Адже морфонологічні засоби інформують про формальні властивості поєднаних у дериваційному акті морфем, зокрема про особливості контактної зони (фонемну конфігурацію фіналі твірної основи та ініціалі суфікса), про поскладову організацію твірної основи, про тип акцентної позиції слова, акцентні потенції словотворчих засобів, диференціювати утворення від питомих і від запозичених слів певного граматичного класу. Істотною ознакою віддієслівного словотворення від дієслів на групу приголосних є використання морфонологічних позицій усічення, консонантних чергувань, акцентних позицій, амбівалентних позицій (словотворчий афікс не впливає на кінцевий консонант кореня). Морфонологічна трансформація передбачувана, оскільки вона пов'язана з класами одиниць, має свої закономірності, умотивована їхніми ознаками. Морфонологічні трансформації реалізовані в морфонологічних позиціях, які мають операційний, динамічний характер і відображають природу цієї трансформації, що відображає морфонологічні правила. Залежно від характеру морфонологічних правил девербативів розрізняють моделі усічення, палаталізаційні / депалаталізаційні (для консонантних альтернацій), вокалічні, нарощення (регулюють кількісні перетворення в структурі морфем), акцентологічні.

Висновки. Вивчення особливостей морфонологічної адаптації девербативів у сучасній українській мові дає можливість дослідити механізм модифікації основи, морфонологічні властивості основного корпусу субстантивних формантів, які викликають морфонологічні модифікації мотиватора. Морфонологічна репрезентація слугує стратегічним чинником ототожнення дериваційних похідних, маркером словотворчих засобів, указуючи на реалізацію словотвірної категоризації. Результати аналізу засвідчують, що в похідних від членованих дієслів на групу приголосних найбільш активно морфонологічно маркований перший ступінь словотворення, а для префіксальних дієслів – другий, на подальших ступенях морфонологічні процеси згасають; морфонологічна маркованість словотвірних гнізд залежить від їхнього словотвірного потенціалу; елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про можливі морфонологічні зміни (усічення, консонантні, вокалічні альтернації, нарощення суфіксальної чи кореневої морфем, модифікації наголосу). Значний вплив на словотвірну спроможність девербативів має походження, структура твірного дієслова, регулярність уживання девербативів, а також їхня стилістична маркованість.

Перспективу подальшого дослідження словотвірної морфології девербативів убачаємо у встановленні морфологічних типів віддіслівних словотвірних гнізд, з'ясуванні морфологічних трансформацій питомих (нечленованих і членованих) та запозичених (членованих) дієслівних основ у творенні девербативів, що уможливить опис морфологічної підсистеми сучасної української мови.

Список використаної літератури

1. Тихонов А. Н. Словообразовательный словарь русского языка : В 2 т. — [2-е изд., стер.] / А. Н. Тихонов. — М. : Рус. яз., 1990.
2. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навч. посіб. / В. О. Горпинич. — К. : Вища шк., 1999. — 207 с.
3. Шепель Ю. А. Словообразовательный ряд как объект изучения лексического состава языка : [Электронный ресурс] / Ю. А. Шепель // Структура і семантика мовних одиниць. Філологічні студії, 2011. — Вип. 6. — Ч. 2. — С. 129–136. — Режим доступу : <http://www.journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/download/660/605>
4. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013 : [словник]. — [заг. ред. А. Нелюби] / А. Нелюба, Є. Редько. — Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2014. — 172 с.
5. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник / [заг. ред. А. Нелюби]. — Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. — 204 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля-К., 2008. — 712 с.
7. Антипов А. Г. Морфологические модели русского словообразования (на материале метаязыковой фантазии коммуникантов) / А. Г. Антипов // Вестник КемГУ. — № 2 (42). — 2010. — С. 89–93.
8. Демешко І. М. Морфологія словотвірних гнізд із нечленованими питомими вершинними дієсловами другого морфологічного типу в сучасній українській мові / І. М. Демешко // Дослідження з лексикології і граматики української мови : [зб. наук. пр.] / [за ред. проф. А. М. Поповського]. — Дніпропетровськ : Видавець Біла К. О., 2012. — Вип. 12. — С. 62–71.

References

1. Tikhonov, A. N. (1990) *The word-forming dictionary of the Russian language* : In 2 t. Moscow: Russ. Language (in Russ.)
2. Horpinich, V. O. (1999) *Modern Ukrainian Literary Language. Morphemic. Word-forming. Morphology: teach. Manual*. Kyiv: Higher School (in Ukr.)
3. Shepel, Yu. A. (2011) Word-forming series as an object of studying the lexical composition of the language: [Electronic resource]. *Structure and semantics of linguistic units. Philological Studies*. Vip. 6. Ch. 2. 129–136. (in Russ.)
4. Nelyuba, A., Redko, Ye. (2014) *Lexical-word-building innovations. 2012–2013: [dictionary]*. Kharkiv: Kharkiv Historical and Philological Society (in Ukr.)
5. Nelyuba, A., Redko, Ye. (2017) *Logic-word formation innovations (2015–2016). Dictionary*. Kharkiv: Kharkiv Historical and Philological Society (in Ukr.)
6. Selivanova, O. O. (2008) *Modern linguistics: directions and problems*. Poltava : Dovkillia-K (in Ukr.)
7. Antipov, A. G. (2010) Morphological models of Russian word-forming (on the material of the meta-language imagination of communicants). *The Bulletin of the KemSU*. No. 2 (42). 89–93 (in Russ.)
8. Demeshko, I. M. Morphology of word-forming families with non-segmented specific verbs of the second morphological type in modern Ukrainian language. *Studies in lexicology and grammar of the Ukrainian language*. Dnipropetrovsk: Bila K. O. Publisher. 62–71 (in Ukr.)

DEMESHKO Inna Mykolayvna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian language of the Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko state pedagogical University
e-mail: demeshkoim@gmail.com

MORPHONOLOGICAL STRUCTURE OF WORD-FORMING FAMILIES OF CONSONANT-GROUP VERBS

Abstract. Introduction. At the present stage of derivatology development the creation of a typology and clarification of the specifics of word-forming families with vertex verbs, determination of morphological features, determinants of morphological transformations remains relevant. This determines the relevance of the study of word-forming morphology of verbal derivatives in the synchronous aspect in order to study the peculiarities of the morphological transformations of word-forming families with vertex verbs.

Purpose. Determine the morphological structure of word-forming families of consonant-group verbs.

Methods. Descriptive method with the use of component and distributive analyzes, methods of morphemic and word-forming analyzes (opposition, analogy), methods of step identification, methods of linguistic design and modeling, quantitative and contextual analysis, elements of etymological analysis.

Results. The study of the peculiarities of the morphologic adaptation of verbal derivatives in modern Ukrainian language makes it possible to investigate the mechanism of modification of the stem, the morphological properties of the main body of the substantive formants, which cause morphonological modifications of the motivator. Morphological transformations are realized in morphological positions, which are dynamic and reflect the nature of transformation, which reflects morphological rules.

Originality. The perspective complex analysis of morphological transformations of the subsystems of verbal word-forming families was carried out on the factual material. It is proved that the typical morphological structure of the vertex verbs of word-forming families is provided with prognostic functions and foresees the morphological behavior of word-creation means.

Conclusion. The results of the analysis show that the derivatives of consonant-group verbs are most morphologically marked by the first degree of word formation, and for the prefix verbs, the second one, at the subsequent stages the morphological processes are fading; the morphological marking of word-forming families depends on their word-building potential; elements of the verbal stem that undergo changes under the influence of the initiator of the formant, signals about possible morphological changes (reduction, consonant, vocal alternatives, extension of suffix or root morphemes, accent modification).

Significant influence on word-building ability of verbal derivatives has the origin, the structure of a forming verb, the regularity of the use of verbal derivatives, as well as their stylistic marking.

Key words: word-forming morphology; verbal derivatives; morphological transformations; word-forming family; contact area; morphological structure of the word-forming family.

Надійшла до редакції 1.09.17

Прийнято до друку 12.10.17